

да се освобождава „чрезъ изкупъ“ или „дондеже изработається,“ урежда причинитѣ на бракоразвода; съ една речъ, това е една правна сбирка, нагодена къмъ тогавашния български животъ и неговитѣ нужди.

Има мнение, че ЗСЛ е не само творение отъ времето на царь Симеона, но още че е негово дѣло, издадено като специаленъ законодателенъ актъ. Това мнение сж поддържали полскиятъ историко-правникъ Хубе и, следъ него, рускитѣ професори Зигель и Флоринский. Съображенията, обаче, на това положение не ни се виждатъ никакъ основателни. Тѣ сж, 1. че въ Симеоново време е имало нужда отъ писани закони, но въ Борисово време е имало не по-малко нужда; 2. юридическиятъ битъ на България при Бориса не билъ достатъчно развитъ, за да можела да се създаде една частно-правна сбирка, но въ това отношение и при Симеона не се е изменило много нѣщо. При това има частно-правни компилации въ други страни, издадени при сжщитѣ условия и въ най-ранни епохи на народния животъ. Даже за варварскитѣ закони Есменъ казва: „Трудно е да се опредѣлятъ условията, при които тѣ сж създадени; невъзможно е даже да се утвърждава при наличността на известни текстове, дали това е работа на една официална или частна редакция; 3. за да се прилагалъ въ живота единъ законъ, трѣбвало да бжде издаденъ отъ върховна властъ, та да ималъ нейния авторитетъ. И това съображение се оборва отъ голѣмъ брой и отъ разнообразни исторически доказателства, които свидетелствуватъ, че много частни сбирки сж имали широко употребение, безъ да сж санкционирани отъ каквато и да била върховна властъ. Най-убедителенъ примѣръ въ това отношение е „Шестокнижието“ на Арменупуло (умр. 1380), което не само се прилагало въ негово време въ Солунъ, гдето той е билъ съдия, но се е разпространило навсѣкжде въ Балканския полуостровъ — включително въ България, минава презъ Дунава, употребява се столѣтия въ Бесарабия, а сжщо столѣтия служи като Граждански Законникъ и до скоро време въ Елада.

Прочее, безъ да се изключва възможността за това, че ЗСЛ билъ работенъ и издаденъ въ Симеоново време, за това сега нѣма никакви доказателства. А че той е частна сбирка, вижда се и отъ самото му изложение. Характерно е, че ЗСЛ носи името на „царя Константина Велики.“ Вѣроятно, съставителтъ е искалъ по този начинъ да импонира на онѣзи, които го употребяватъ, съ името на великия императоръ, който първи прие християнството въ римско-византийската империя.

Въ България, освенъ Номоканона съ 50 титула, скоро станалъ известенъ и този съ 14 титули, отдаванъ погрѣшно на патриарха Фотия. Въпреки еедно предположение, че този Номоканонъ първоначално може да е преведенъ отъ св. Сава сръбски (около 1219 г.), отъ всичко личи, че той е дѣло на българска почва и въ всѣки случай не може да бжде толкова късна работа. Св. Савва, сръбски епископъ, наистина, се е погрижилъ да се препише този Номоканонъ за нуждитѣ на сръбскитѣ земи.

И понеже този Номоканонъ билъ въ първоначалния си съставъ отъ по-ранна дата (около 640 г. при Ираклия) и при това по-пъленъ, по-систематиченъ и по-удобенъ за употребение, той навѣрно ще е билъ преведенъ въ Преславския дворъ при Симеона, окръженъ съ духовни работници, отличили се тъй много въ разработването на славянската книжнина и създали, начело съ Симеона, златния вѣкъ на българската книжнина. По-късно при Константина Тиха (1258—1277) сжщиятъ Номоканонъ, преписанъ въ Търновската българска патриаршия, билъ изпратенъ — по искане, въ Киевъ — до тогавашния архиепископъ Кирила. Сжщо така най-вѣроятно Земледѣлниятъ законъ ще е билъ преведенъ въ Симеоново време, тъй като той е дѣло на императоритѣ Исаврийци, както и Еклогата, и е съдържалъ